

Podplukovník doc. Ing. Petr Němec, CSc.

K OBRANĚ A ÚTOKU V SOUDOBÝCH PODMÍNKÁCH

Změna politické situace v naší zemi i okolních státech, tendence k uvolňování vojensko-politických vztahů v Evropě i ve světě nutně vyvolávají potřebu přehodnotit význam některých základních kategorií vojenského umění. Patří k nim bezesporu **útok a obrana**, jejich význam, podstata, vývoj a vzájemný vztah. Jejich existence je ovlivňována skutečnostmi působícími z vnějšku (z prostředí mimo vojenství) i vycházejícími z vlastního vývoje vojenského umění. Je zřejmé, že úvahy o vnějších vlivech by překročily rámec jednoho článku a zabíhají do roviny filozofie, politologie, ekonomie, případně jiných věd.

Přechod od politiky konfrontace k nekonfrontační činnosti se již odráží, zřejmě bude dále působit na rozpracování vojenských koncepcí, doktrín, operačních plánů, předpisů i na vojenskou praxi. To se projeví tím způsobem, že bude položen důraz na formulování principů vojenských vztahů v době míru, na zaměření výstavby ozbrojených sil a jejich přípravu, která bude novým tendencím podřízena, bude je respektovat a používat odpovídající vojenské prostředky pro jejich uskutečnění.

Jak v teorii, tak v praxi dojde ke změnám, které budou v historii armády jedny z největších. Základem pro změny musí být rozsáhlá a přitom hluboká teoretická práce, která odhalí podstatu řešených úkolů a dá doporučení pro praxi.

Potřeba vlastní teoretické práce v Československé armádě na rozdíl od minulosti podstatně vzrostla v důsledku samostatné, nezávislé vojenské politiky. Současně se však otevírají možnosti pro využití teoretických, praktických poznatků z činnosti všech evropských i dalších armád.

Je zřejmé, že **přednost v rozpracování teorie vojenského umění v dnešní době má a musí mít obrana**, a proto je na vypracování jejích zásad na různých stupních soustředěna hlavní pozornost.

Jsem však názoru, že nelze v této souvislosti upadat z jedné krajnosti do jiné. Tím mám na mysli tu skutečnost, že po mnoha letech jednostranného upřednostňování útoku na všech stupních dochází k opačnému extrému. Úvahy, názory, diskuse a rozpracování teoretických zásad útoku jsou odsunovány do pozadí, neřešeny a odmítány. Někdy jsou z hlediska úzkého pragmatismu uplatňovány v tomto směru i dosti demagogické přístupy. Zpřesněné zásady, neboť vše zřejmě nebude třeba měnit, zejména nové zásady a někdy jen názory na útok nemohou vznikat jako pouhý příspěvek, doplněk k obraně, ale jako plnohodnotná součást

teorie boje a operace. **Jsem přesvědčen, že je nutné se útokem zabývat souběžně s vypracováním zásad obrany.**

Obecně lze konstatovat, že význam útoku v současné době oproti nedávné minulosti poklesl z důvodů politických a současně se výrazně zhorší podmínky pro jeho uskutečnění po naplnění smlouvy o zničení určených počtů konvenčních zbraní v Evropě.

Jak je v dnešní době vymezována obrana, útok, jejich silné a slabé stránky a vzájemný vztah?

Obrana je druh bojové činnosti, používaný s cílem zmaření nebo odražení útoku (úderu) sil protivníka, který je v převaze, způsobení jím porážky, udržení zaujatého území (prostoru, objektů, zón), šetření sil a prostředků na méně důležitých směrech k vytvoření převahy nad protivníkem na hlavním směru a podmínek pro přechod do útoku.

Spočívá v ničení protivníka při vyvedení jeho vojsk z hloubky a zaujetí výchozího prostoru k útoku, provedení protipřípravy, jeho ničení v době zteče předního okraje obrany a v průběhu bojové činnosti k udržení obranných čar (pásen), uskutečnění palebných úderů různými druhy zbraní, v úporném držení důležitých postavení, prostorů, provedení rozhodných protiztečí a protiúderů.

Je zřejmé, že cíle obrany budou záviset i na organizačním stupni ozbrojených sil, který obranu povede, tj. na množství zúčastněných sil a prostředků, v plném rozsahu se budou moci naplnit na strategickém stupni. Podíl jednotlivých stupňů na plnění cílů obrany je pro konkrétní podmínky upřesňován bojovými úkoly. Podrobnější analýzu, vzhledem k možnostem vedení obrany "malými ozbrojenými silami" si zaslouží především posledně uvedený a vrcholný cíl obrany. Proto je nutné zvážit, zda za všech okolností bude anebo se může stát vytvoření podmínek pro přechod do útoku cílem reálným.

K hlavním výhodám obrany ve srovnání s útokem patří:

- lepší využití terénu, jeho ochranných vlastností, zejména úpravou a vybudováním ženiných objektů,

- výhodnější využití palebných prostředků k palbě z místa a vybudovaných palebných postavení,

- její vedení v prostředí, které je vojsky ovládnuto, tím i známé a lépe využitelné,

- příznivější podmínky pro maskování,

- výhodnější podmínky pro velení, zabezpečení v podstatě stacionárních prvků bojové a operační sestavy,

- v důsledku nutnosti soustředování úsilí útočícího protivníka předpoklad, že část sil, prostředků obránce bude uchráněna a tím použitelná na potřebných směrech,

- jako výsledek uvedených výhod možnost šetřit síly a prostředky, jejich menším množstvím účinně čelit útočícímu protivníkovi, který je v převaze, a tak splnit úkol.

K nevýhodám patří:

- ve srovnání s útokem je pasivním druhem činnosti, do jisté míry obránce jen reaguje na činnosti protivníka,

- tím, že je převážně stacionární, dává protivníkovi možnost přesněji zjistit a účinněji ničit obráncovy síly, prostředky a objekty,

- nemožnost zpravidla vyloučit alespoň částečnou ztrátu bráněného území,

- nutnost bránit určené území omezuje a podmiňuje manévry zejména vojsk,

- to, že jde o druh činnosti, k němuž budou často vojska donucena pro ně v nevýhodné situaci na frontě, ale i válčící strany vůbec,

■ vzhledem k použití omezeného množství sil a prostředků na straně obránce bude často docházet při jejich ztrátách nebo vyřazení ke kritické situaci,

■ obránce bude vzhledem k určité pasivitě, ale i nepříznivému vývoji situace pod psychickým tlakem,

■ jen obranou nelze zbavit protivníka jeho možností a podmínek pro útok, především z hlediska celkového vedení války.

Útok je hlavní druh bojové činnosti, používaný s cílem zničení protivníka a ovládnutí důležitých prostorů (čar, objektů). Spočívá v palebném ničení protivníka, rozhodné zteči a postupu vojsk do hloubky jeho sestavy, zničení (zajetí) živé síly, zmocnění se zbraní, vojenské techniky a stanovených prostorů.

Cíle útoku budou taktéž záviset na organizačním stupni, který útok povede. Na taktickém nebo i na operačním stupni bude hlavním cílem útoku:

- zničit palebné prostředky, živou sílu a důležité objekty protivníka,
- obsadit území, které protivník ovládl, a tím ho zbavit výsledků útoku, čímž si vytvořit podmínky pro pokračování v útoku nebo přechod do výhodnější obrany v novém prostoru.

Těchto cílů bude dosahováno jak v útoku, tak v obraně vedením protiztečí a protiúderů, které v podstatě představují útok ve specifických podmínkách.

Na operačním a především strategickém stupni bývalo zpravidla cílem útoku kromě uvedeného:

- osvobodit vlastní území, případně území států, které protivník ovládl,
- zbavit protivníka možností vést válku vyřazením z činnosti části ekonomiky pracující pro ozbrojené síly nebo podlomením fungování ekonomiky vůbec,
- obsadit protivníkovu území, tím mu vzít možnost doplňování armády osobami, vyřadit válečnou ekonomiku,
- dosáhnout politických, případně i dalších změn jako završení a potvrzení politických cílů války.

Na těchto několika cílech útoku, které se na strategickém stupni do jisté míry ztotožňují s cíli války, lze ukázat, proč byl takový důraz položen na útok a proč byl útok považován za hlavní druh bojové činnosti. Na přehodnocení cílů útoku bude potřebné vzhledem k doktrinným principům zaměřit pozornost, protože dosavadní chápání některých cílů útoku se s nimi dostává do rozporu.

K hlavním výhodám útoku patří, že:

- jen útokem lze ovládnout nebo znovuovládnout území obsazené protivníkem,
- umožňuje obklíčit, donutit ke vzdání se nebo zničit protivníka kladoucím odpor,
- je nejperspektivnějším projevem aktivity, umožňuje vnutit protivníkovi svou vůli, uvádět ho do nevýhodné časové a prostorové situace, tím narušovat a mařit jeho plány,
- má kladný vliv na morální stav vojsk,
- umožňuje nejlépe využívat schopnosti manévru vojsk jako prostředku, který napomáhá porážce protivníka,
- umožňuje lépe využívat překvapení,
- útokem lze dosáhnout konečného vítězství, zbavení protivníka jeho ekonomické síly, případného uskutečnění politické změny.

Nevýhody útoku jsou, že:

- k jeho vedení je potřeba v závislosti na síle protivníka několikanásobného množství sil

a prostředků, což může především na strategickém stupni významně vyčerpávat ekonomické, lidské, finanční a další možnosti země,

■ jde o činnost dynamickou, na níž se účastní množství sil a tedy složitou jak na přípravu, vedení, zabezpečení, tak i zejména na jeho řízení,

■ vojska vstupují stále do neznámého prostředí (terén, stát, obyvatelstvo), a to dělá útok dále složitým.

Je zřejmé, že kladné a záporné stránky obrany i útoku jsou ve vzájemném vztahu, ovlivňují se, nejsou neměnné, procházejí vývojem a nabývají různé velikosti, kvality, jeví se jinak na různých stupních, na nichž jsou obrana i útok vedeny.

Za zcela zásadní je však nutné považovat fakt, že obrana a útok spolu neoddělitelně souvisí. Válka je zpravidla vedena jako střídání obrany a útoku. Válečné střetnutí musí v sobě objektivně, plánovitě a zdůvodněně zahrnovat jak útok, tak i obranu. Nedodržování zákonitostí vede k dobrodružství, buď k částečné, nebo později úplné zkáze vojsk jedné z válčících stran. Jen obtížně si lze představit válku, v níž by obě strany po celou dobu jejího trvání byly jen v obraně anebo na sebe útočily.

Vztah útoku a obrany těchto dvou neoddělitelných stránek bojové činnosti se však mění. Do nedávna, a tak je tomu i v definici uvedené v předchozí části článku, **byl útok jednoznačně považován za hlavní** a rozhodující druh bojové činnosti, tomu odpovídalo i rozpracování zásad v teorii a převažující podíl na přípravě veliteli, štábů a vojsk.

Nový způsob chápání světa a následující politické změny vedly ke změně tohoto vztahu. Přitom je nutné dodržovat vztah podřízenosti vojenství politice. Nelze však jen dřívější nadřazenost útoku obraně mechanicky obrátit, prohlásit obranu za hlavní a rozhodující v bojové činnosti. Takto nelze v teorii ani v praxi přistupovat k řešení úkolů, ale je žádoucí tento vztah podrobit rozboru s vyvozením závěrů.

Podstata útoku a obrany vyjádřená v jejich definici se nemění, oba druhy bojové činnosti si podrží svůj obsah a charakteristické znaky, jimiž se projevují. Přitom však vnitřní vojenské podmínky postupně dosáhnou nové kvantity a kvality, a to povede i ke změně charakteristických znaků, projevů útoku a obrany.

V čem je obrana určující a nadřazena útoku? V tom, že bude předcházet útoku, obranné boje a operace budou vedeny na počátku války. V nich se budou jako první řešit úkoly zabránění protivníkovi vstoupit na území a ovládnout ho, způsobit mu ztráty, zastavit jeho postup. Výsledky obranných bojů a operací budou vytvářet podmínky pro přechod do všeobecného útoku anebo jen k dílčí útočné činnosti, jakou jsou protizteče, protiúder a útočné operace. Neždar obrany bude i hlavní příčinou toho, že nebude možné vést ani útok. Úspěšné vedení obrany dává předpoklad i pro uskutečnění útoku. V tom je obrana určující pro útok, přitom jde o časovou, prostorovou, politickými, hospodářskými a etickými podmínkami určenou nadřazenost.

V čem je význam útoku v návaznosti na obranu? V tom, že na základě vedení obrany a z ní vycházejí je útok tou činností vojsk, která vede ke konečné porážce vojsk protivníka, znovuovládnutí ztraceného území a obnovení státní svrchovanosti. Východisko pro útok je založeno v obraně, přičemž útok může být v určitém období války nadřazen obraně podle stejných hledisek jako obrana útoku.

Úspěšné vedení války nemůže být bez obrany a útoku. Války byly a lze předpokládat, že pokud k nim dojde, budou souhrnem bojové činnosti, v níž budou podle podmínek dominovat buď obrana, nebo útok spolu s další činností vojsk, tj. přesuny a rozmístěním mimo boj.

Z toho lze učinit závěry pro další rozvoj teorie a praxe:

- * předem nenadřazovat jako doposud jeden druh bojové činnosti nad jiný, oba definovat jako základní, ale v konkrétních válečných podmínkách, jeden z nich považovat za hlavní,
- * pokračovat v dalším teoretickém rozpracování zásad obrany a útoku i jejich vzájemného vztahu s vyvozením závěrů pro praxi,
- * při zachování prvořadosti obrany, tzn. jejího důkladného rozpracování pro všechny stupně nelze ztrácet ze zřetele útok, současně řešit i jeho problematiku,
- * teoretické poznatky objektivizovat v diskusích, vědeckých konferencích, na cvičeních štábů a vojsk,
- * připravovat podklady pro tvorbu řádů a předpisů, v nichž budou novým způsobem principy obrany a útoku zapracovány.

Vztah obrany a útoku se bude dále vyvíjet. Skutečnosti, které jsem uvedl v článku, představují jen ty nejzákladnější poznatky. Důkladné analýze podstaty obrany a útoku, jejich charakteristickým znakům, vzájemným vztahům, možným způsobům vedení v nových podmínkách je žádoucí za situace, kdy se připravují nové předpisy, věnovat velkou pozornost.

